

По повод един филм

Фабулата в българския документален филм „По повод един атентат“ (сценарист, режисьор и продуцент Асен Владимиров, 2025 г., 84 мин.) е безкрайно интересна сама по себе си – разказ за Марсилския атентат на 9 октомври 1934 г., при който е застрелян гостуващият югославски крал Александър Караджорджевич. Това публично убийство е любопитно по две причини: то е първото, заснето на филмова лента (макар и не точно моментът на стрелбата), а извършител е българинът Владо Черноземски, по поръчка на „Усташа“ и с участието на ВМРО. Събитията са известни на специалистите, но не на киноаудиторията, а и са обвеяни в идеологизирани мъгли около ВМРО. Затова режисьорът е намерил адекватен жанр – историко-политически трилър.

Кадр от филма „По повод един атентат“ на Асен Владимиров

Конструкция. При първите кадри не знаем кой е Владо Черноземски, представен е като човек с много имена – посочен ни е главният герой и вече се досещаме за сложността да го вкараме в определен калъп. След това започва пълноводното представяне на атентата – с предистория за ситуирането на краля сред европейските сили, отделните национални интереси, пресъздаването на епохата и самите събития около политическото убийство. Филмът завършва кръгово със същия акцент върху атентата – три погребения и последствията. Когато сме се ориентирали на международната арена, се преминава и към българската след Ньойския договор, за да се фокусираме върху ВМРО, фракциите в нея и вътрешнопартийните гъризи и насилие. Постоянният преход от огромяващ контекст към сочни, често противоречиви детайли изгражда своеобразното напрежение на трилъра – нищо не е такова, каквото изглежда (например „очевидната неспособност на французите да се справят със ситуацията“, като убиват собствения си министър). Този подход е особено ефективен при разкриване на действията на ВМРО – ту като организирана паравоенна армия с ясна цел, ту със съмнителни идеологически действия, включително търговия с наркотици, които преминават от четничество към атентати. Хлъзгавост и

неопределеност има и в образите на нейните активисти „комитаджии“ (дори жени като Менча Кърничева) – от радетели за свободата на Македония до откровени терористи. Със същата непроницаемост се сблъскваме и при Владо Черноземски – в хода на филма все повече научаваме за него (националист, окултист, вегетарианец, дори поет), а все по-малко го разбираме. Постигната е формулата „има въпроси (обърнете им внимание!) – няма един отговор (какъв е вашият?)“.

Стил. Асен Владимиров е истински виртуоз на работата с архивите. Освен личната му инцидентна поява (повече на белите му ръкавици) няма да видим нито един историк, експерт или свидетел, нищо от съвременния живот. Само архиви и глас зад кадър. Гласът (алтер его на Владимиров) е достатъчно ироничен, без да е подигравателен. Най-важното – не взема страна и не издава присъди, а отваря ветрилото на възможни тълкувания. Другото са снимки, рисунки, вестници, документи, хроники – само извори, преминали безмилостна селекция при един педантичен подбор. Впечатлението е за едновременно богат и разнообразен материал, целенасочено и етично поднесен. Само факти – с

интерпретация, разбира се, но без манипулация. Режисьорът е последният мохикан от документалната школа на Юлий Стоянов – аскетичен, безкомпромисен, трудолюбив в издирването.

Емоционални внушения. И аз като Асен Владимиров тръгнах към филма лично, но в друга посока. Нямам корени и роднини в която и да е част от Македония. И се чудя на преекспонирания фокус върху нея (защо не Добруджа или Беломорска Тракия?). А от „По повод един атентат“ почувствах болка и ужас от възхода, лутанията, падението и терора на идеята „Македония“ – как се израждат заявените високи идеали след Освобождението в кървава баня, как идеалистите се превръщат в главорези чрез братоубийствени актове и поредица атентати. Филмът показва свръхамбициите и заслепеността на правителства и организации, осъществявани с националистична непримиримост и жестокост, и хора, конкретно българи, обсебени от идеологии, власт, насилие. А го прави толкова спокойно и без назидание. Преживях „Македония“ като трагедия в няколко действия, но и като вина – към нас самите и към съседите ни. Може би така се възпитава историческа отговорност.